

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційне дослідження

Пінчук Людмили Вікторівни на тему:

“Український національно-визвольний рух на Волині у 1941 р. – середині 1950-х рр.
(на матеріалах Камінь-Каширського району)”,
представлене на здобуття наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності 032 “Історія та археологія”

Ступінь актуальності обраної теми дослідження. Починаючи з 1990-х рр. питання дослідження історії національно-визвольного руху 20 ст. набуло в Україні особливої актуальності. У пошуках власної національної ідентичності, ідеології, вибудовування історичної політики та політики пам'яті органи влади, а за ними й історики, філософи, політологи, соціологи, етнологи постійно зверталися до трактування та оцінок складної, насиченої фактами, суперечливими інтерпретаціями історії визвольної боротьби українців, особливо першої половини 20 ст. Зауважимо, що проблему загострювали дотеперішні залишки радянських історичної пам'яті, міфів, ідеологічно-пропагандистських, псевдонаукових штампів, котрі, з одного боку, ставали на засаді об'єктивному висвітленню складних питань, в з іншого – усе ж стимулювали увагу до них дослідників і громадськості. Специфіка та особливий дослідницький інтерес Волині загалом та Камінь-Каширщини зокрема, який робить його дослідження надактуальним – діяльність у роки Другої світової війни широкого спектру військово-політичних сил (українські національні формування, польське національне підпілля, радянська партизанка). Варто погодитися з Дисертанткою, що об'єктивне вивчення досвіду визвольної боротьби на вузькому локальному / регіональному рівні дозволить уникнути фальшування історії та знизити градус напруги у трактуванні діяльності ОУН і УПА. Рівно ж – звузить можливість використання цієї теми російською федерацією як інструменту інформаційної складової війни, яку вона нині веде проти України, а отже – дозводить ефективно подолати проросійські наративи.

Обґрунтованість наукових положень та надійність отриманих наукових результатів. У роботі використано широке коло опублікованих та

неопублікованих джерел, залучена низка праць фахових розвідок, які прямо чи опосередковано стосуються теми дослідження. Авторка продемонструвала належний теоретичний виклад матеріялу, рівень використання наукових методів, вміння формулювати та відстоювати власну авторську позицію та формулювати висновки. Проведений аналіз тексту дисертації, опублікованих наукових праць за темою засвідчує, що результати пошуків п. Людмили Пінчук є достовірними і містять необхідний рівень наукової новизни.

Наукова новизна дисертаційного дослідження. Наукову новизну роботи конкретизовано у теоретичних положеннях, найсуттєвішими серед яких слід уважати: систематизація збройних підрозділів УПА, які діяли на території Камінь-Каширського району, відтворення перебігу та механізмів мобілізації до лав українського підпілля у період гітлерівської та радянської окупації, уточнення ролі польського населення у радянському партизанському русі та його протистоянні з українським національно-визвольним рухом.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність у цілому. Робота п. Людмили Пінчук має типову для дисертацій структуру, її основні розділи побудовані за хронологічно-проблемним принципом. Роботу складають вступ, три розділи, висновки до кожного з розділів та загальні, список використаних джерел та додатки (у вигляді таблиць, рисунків та фото). У першому розділі звично подано огляд наукової літератури (фактично історію вивчення проблеми в історіографії), репрезентовано використані джерела (перш за все неопубліковані писемні матеріали, які розглянуто за типами й архівними зібраннями) та представлено методи, застосовані у процесі написання роботи. Зміст другого та третього розділів розкривають боротьбу ОУН і УПА з гітлерівським та радянським режимом на території Камінь-Каширщини. У процесі дослідження авторка поставила конкретні завдання та обмежила коло своїх наукових зацікавлень вузьким регіоном, що дозволило отримати цікаві не лише теоретичні, а й практичні результати, які можуть бути застосовані у науковій, освітній, музейній діяльності.

Відсутність порушень академічної доброчесності. На підставі вивчення дисертаційного дослідження, наукових публікацій, представленого звіту про перевірку роботи на плагіат можна ствердити відсутність порушень академічної доброчесності, а робота п. Людмили Пінчук є оригінальною та самостійною науковою працею.

Дискусійні положення та зауваження до представленої роботи. Спробу п. Людмили Пінчук розглянути діяльність українського національно-визвольного руху у середині 20 ст. на прикладі Камінь-Каширщини можна уважати цікавою й вдалою, хоч і не в усіх аспектах однозначно переконливою та вичерпною. У тексті дисертації можна вказати на нюанси та дискусійні моменти, які не применшують зроблене Дисертанткою, проте викликають певні питання, застереження і рефлексії, що можуть слугувати підґрунтям для наукової дискусії.

Серед обов'язкових елементів роботи є вступ, який має містити цілу низку визначених елементів. Окреслення деяких з них видається неоднозначним. Дослідження п. Людмили Пінчук хронологічно визначено початком радянсько-німецької війни 22 червня 1941 р. Вочевидь, це має свою логіку. Однак, не менш обґрунтованим виглядає дослідження національно-визвольного руху на Камінь-Каширщині або від його зародження у міжвоєнний період або, щонайменше, початком Другої світової війни. Наступне. Якщо ми вживаємо термін «український націоналізм», то радше для нас він відсилає до ідеології українського націоналізму, а не діяльності ОУН і УПА. Тому, на нашу думку, більш виправдано було б окреслити об'єктом дослідження є український національно-визвольний рух 1941- середини 50-х рр., а предметом – відображення всіх проявів цього руху на Камінь-Каширщині (згідно наявних документів) та особливості сприйняття жителями району образу підпільників.

Визнаючи опрацювання Дисертанткою значного масиву неопублікованих документів та матеріалів, наукової та науково-популярної літератури, які розкривають тему дослідження (287 позицій) та розуміючи неможливість

вичерпного аналізу історіографії усе ж вважаємо за необхідне вказати на наступне. Вкажемо, що у дослідженні не використано роботи Д. Хитрика (Д. В. Хитрик, *Порівняльно-статистичний аналіз жертв повоєнних років, які інкримінують ОУН-УПА серед населення Камінь-Каширського району Волинської області*, в: Актуальні питання сучасної науки: Матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 3–4 червня 2016 р.). У 2-х ч. Херсон 2015, ч. 2, с.12–15), Акаша Крішана (Акаш Крішан, *Бойовий шлях сотні (бригади) УПА “Кубіка”*, в: М. Кучерепа, упоряд., *Волинь і волиняни у Другій світовій війні: зб. наук. пр. за матеріалами III Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої, подіям Другої світової війни на території Волинської області*, Луцьк 2012, с. 340–346), які безпосередньо стосуються теми роботи. Недостатньо, на нашу думку, використано доробок польських авторів. Чимало інформації про події у регіоні вміщено у збірнику “Волинь і Східна Галичина під німецькою окупацією 1943–1944” під ред. Л. Адамського та Г. Грицюка (Łukasz Adamski, Grzegorz Hryciuk, pod red., *Wołyń i Galicja Wschodnia pod okupacją niemiecką 1943–1944*, Warszawa 2019, s. 41, 69, 89, 209, 215, 232, 236, 242, 251). Можна також згадати студії Міхала Фіялки (Michał Fijałka, *W obronie Wołynia*, Zwierzyniec – Rzeszów 2004, s. 73).

У зв’язку із активними згадками про діяльність на території району Юзефа Собесяка (“Макса”) викликає здивування, що у роботі не використані його численні спогади.

Ще одна заувага. Визнаючи, що Дисертантка зібрала великий фактичний матеріал, який дозволив реконструювати її розвій українського національно-визвольного руху на Камінь-Каширщині усе ж вкажемо, що частина фактів, опинилася поза її увагою. Так, у літературі детально описано бій 6 вересня 1944 р. загону ім. Богуна Олекси Громадюка–“Острізького”, який напав на 6-ту роту 2-го батальйону 169 стрілецького полку 9-ї дивізії (50–72 бійців), яка стояла гарнізоном у с. Грива (з поіменним списком загиблих солдатів) (<https://cdvr.org.ua/29180/2021/10/14>). Рівно ж є інформація про рейд 1950 р. дванадцяти підпільників на чолі з провідником Камінь-Каширського району

“Рибаком” за інформаційними матеріалами до Литви (https://bastion.tv/z-litvoyu-proti-moskvi_n48519). Так само знаємо, що червоні партизани спалили с. Фаренки Камінь-Каширського району і це налаштувало місцеве населення проти (Андрій Сухих, *Протистояння між радянськими партизанами й українським повстансько-підпільним рухом*, дис., с. 187). У загадній праці Акаша Крішана вказано не згаданий у дисертації факт про агітацію у загоні ЧА з 16 солдатів у с. Яйно Камінь-Каширського району. Доповнити фактаж можуть також невикористані роботи Г. Папакіна (Г. Папакін, *Українські визвольні змагання 1939–1956: джерельний контент*, вип. 1: Проблеми класифікації й змісту джерел повстанського та радянського походження, Київ 2012, с. 218, 238, 255), Миколи Кугутяка (М. Кугутяк, відп. ред., *Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті*. Документи і матеріали, т. 2, кн. 1, Івано-Франківськ 2009, с. 450, 495).

Ще одне міркування стосується розширення бази для висновків. Нині маємо цілу низку досліджень регіональних аспектів діяльності ОУН і УПА – на Львівщині (Олексій Данилишин, *Повстанськими стежками Жидачівського краю. Підрозділи, бункери, криївки, бої...*, Львів 2020), Буковині (Микола Джуряк, *ОУН і УПА на Буковині. Спогади, свідчення і матеріали про визвольну боротьбу*, кн. 4: Сторожинецький район, Чернівці 2018), волинської Горохівщини (Андрій Криштальський, *Національно-визвольний рух опору на Горохівщині* вид. 2-е випр. І допов, Луцьк 1994; Андрій Криштальський, *ОУН і УПА на Горохівщині: Історико-краєзнавчі дослідження*, Луцьк 2014) та Ківерцівщини (Григорій Павленко, *ОУН і УПА на Ківерцівщині. Борцям за волю України*, Луцьк 2022). Тож елементи компаративного аналізу, спроба виявити спільне та відмінне в діяльності ОУН і УПА на Камінь-Каширщині та інших територіальних підрозділів лише б додали ваги дослідженню.

Наступне застереження – щодо некоректних, на нашу думку, формулювань чи перекладів. Так, у роботі більш доцільно використовувати

терміни “гітлерівці”, “нацисти”, гітлерівські”. “нацистські”, а не “німці”, “німецький”. Рівно ж навряд чи чи коректним є поняття, використане у роботі – “українсько-німецьке протистояння” (с. 61, 65). До цього ж типу можна зарахувати зауваги щодо коректності посилань. Так, твердження щодо ставлення волинських поляків до червоних партизан (с. 97) навіщось підтверджене роботою російського дослідника О. Петрушевича, якщо у розпорядженні сучасних вчених є чималий масив матеріалів польської конспіративної преси (Оксана Каліщук, *Українсько-польські взаємини у роки Другої світової війни в світлі конспіративної преси національних підпіль, “Україна – Польща: історична спадщина і суспільна свідомість”* 2022, ч. 15, с. 150–160). Рівно ж не виправданим виглядає при цитуванні званої фрази Еріха Коха (с. 100) посилання на публікацію у газеті, коли вона широко представлена у численних роботах істориків (див. дет.: Оксана Каліщук, *Українсько-польське протистояння на Волині та в Галичині у роки Другої світової війни: науковий і суспільний дискурси*, Львів 2003, с. 126–127).

Загальний висновок. Дисертацію оформлено відповідно до вимог наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 р. “Про затвердження вимог до оформлення дисертації”. Для роботи характерне вміле використання професійної лексики, понятійно-термінологічного апарату, логічність й доступність викладу.

Дисертація п. Людмили Пінчук “Український національно-визвольний рух на Волині у 1941 р. – середині 1950-х рр. (на матеріалах Камінь-Каширського району)” за своїм змістом, науковими результатами та іншими показниками відповідає спеціальности 032 “Історія та археологія” та вимогам п. 10 Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами і доповненнями від 19 квітня 2019 р. № 283) та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про

присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 447. Сама ж авторка заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі 03 "Гуманітарні науки" за спеціальністю 032 "Історія та археологія".

Рецензент

доктор історичних наук, професор,
професор кафедри історії України та археології
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

Оксана Каліщук

підпис *O. Kalishuk*
 ЗАСВІДЧУЮ *Oksana Kalishuk*
 вчений секретар університету *Oksana Kalishuk*
 25 2023 р.